

zlatno doba

vladimir pištalo

Doista, bilo je jednom zlatno doba. Primeri srećno uređenih stvari. Ti zlatni, divni gradovi u sjaju. Stvari koje pozivaju da se obnove. I u mislima se očuvala slika zlatnog vremena. Nešto je ostalo, nešto se zadržalo. . . U mislima izranja taj svet okupan u treperenju sunčeve magle. Pun svetlosti kao morská plićina ujutro. Prozračni sjaj leži na svim stvarima. Svud po uglačanom kamenu ulica i trgova. . .

Po čitave noći Heliodor piše. Voćke su procvetale, bele se mrlje cvetova noću. Prožete su lahorom njegove sobe. Gradska noć koja dopire kroz prozor donosi miris bagrema. Dugi niz noći. . . i miris bagrema smanjuje miris lipe. Srebrni glasovi zrikavaca čuju se iz dvorišta. Vazduh je topao i pun mirisa, i u njemu se čovek oseća prijatno kao da leškari u vodi.

Kako je samo izmoren Heliodor u tim lepim noćima. On se savija nad poslednjim stranicama rukopisa. Glava mu je umorna, oči istrošene. Eto završava. . . završen je taj dugi istorijski rukopis. . . Glava mu je napeta, zamorena od mnogih sudbina. Umornim očima osvrće se na nepomične stvari koje ga okružuju.

On duva u plamičak i izlazi u bledo plavičasto jutro koje se javilo na prozoru. Još je napet i sav treperi. Prohladno mu je, i tiho hujanje sopstvenih misli mu muti vid. Koliko je samo sudbina, koliko situacija prošlo kroz njegovu glavu.

Sve ovo vreme nije znao je li mrtav ili živ, toliko je bio zaokupljen i utonuo u posao. Ne može da se nadiše vazduha u to jutro. Željno i sa uživanjem udiše sve vreme. Sada će da šeta, da se odmara, da hoda oko grada. Šeta i sunča se i razmišlja. Nekoliko dana će sasvim slobodno da luta oko, kao pijanac u znoju, izbačen iz uskih ulica toplim strujama leta. Da leži sav slan od plivanja, ispružen na kamenu pod suncem, kao žuti kip.

Drži ga zanimljiv osećaj. U jutro primorska sela su sablasno bela, kao isklešana od krede. On prelazi u mislima ovaj svet, miran, zaljuljan na talasima toploga mora. Lađe napetih jedara, ove gradove. Njegov grad u kojem ga uvažavaju i vole. Bele zgrade sa palmama i visokim grmovima ljubičastog, crvenog i belog cveća. Ovaj svet blagoslovljen leptom galeba.

Lepi magleni prizor pred njim, iz kojega ga izdvađa njegova samoća.

Sve mu izgleda nesigurno. Toliko mu se sudbina, toliko događaja nakupilo u glavi. Ni od čega ne štite zlatne ruine prošlosti. Gleda u nebo tražeći predznake. Zagledan je u budućnost i nagađa: Šta će biti dalje? Kakve će stvari nastupiti? Iscrpljen je od zurenja u maglu budućnosti, od nastojanja da nazre šta otud nailazi.

Neizvesno je ispod ovih nebesa. U ovo doba kada se, kao u jesenjem viru vetra, narodi vitlaju po zemlji. Velike vojske; varvari na konjima koji jure šibajući se bičevima svoje kose. Jašu iz dubine kontinenta uz reke crne povorke. Raspirane vetrom što duva niz reku, bukne vatrice sunčevih odblebaka na vodi. Plemenita boja rde kao oreol trepti nad adama.

I Heliodor misli kako su zamišljeni, zabrinuti ljudi u životnoj borbi neravnopravni. Zlo je uvek brže, i uvek zadaje prvi udarac. Strepí, zamišljajući mogućnosti zla. Snagu onih koji žive ne misleći jesu li u pravu. Koji nikad ne gube vreme oklevajući, koji se ne boje da će pogrešiti. . . Ojačalo je sunce. Heliodor ide i luta oko grada. I već je topao svaki kamen koji dodirne. Zaustavio se samo da jede u tamnoj prostoriji što je mirisala na osušenu lavandu. Šetao je dugo i sunce mu je ugrejalo kosu.

Napolju svetlost tiho igra na svemu. Mirno je more i vetar, maglen od sunčeve svetlosti, nosi lelujav refleks sa mora preko borova. Kao tiha opijenost budi se u njemu njegov doživljaj sveta od soli i plamena, od bibera i žara. I on ushićeno gleda tu pozlatu sveta.

Iza njegove osunčane fizionomije, kao iza zlatne maske, noći i dani tonu u sanjivost i u pejzaže.

Vrelo je od sunca, zlatno, njegovo ozareno lice, priškljenih očiju i glave povijene u stranu.

Povremeno, svet se ozlati od sunca, od sreće. I on je u sebi brižljivo čuval tu pozlatu sa stvari, tu uhaćenu lepotu, i od nje je u sebi pravio stvari od zlata, nevidljive, svoje. . . Zanet u mislima kao jahač ne delfinu, igrajući se sa sobom. . .

Varljiva i nepouzdana je ova radost. Heliodor se oseća nesigurnim, podriven od nespavanja i dugog rada. Vraća se i savladava ga izmorenost i neka hladnoća. Nesigurno je to stanje, radosno i mučno teško. Ostavi ga za trenutak uznemirenost, kao da se zaboravi, i zameni je unutrašnja toplota. Ali se opet brzo vraća i studeno prostruji njime, kao da je širi golem, hladan kamen duboko u njemu.

Vrelo je. Prevalilo je podne. U njegovim mislima opet izranjaju crne kolone. Kreću se konjanici na vrelini, zlatni od znoja. Zamišlja jedno pleme sa gotovo sasvim stisnutim, zakravljenim prorezima očiju, nalik na škрге. U galopu oni jašu, sledeći podzemni vetar. Naleću na gradove u vetru punom bibera. Urlajući kao da ih šibaju, oni napadaju, pognuti u sedlu kao da žele da izbegnu nevidljive udarce. Bacaju se na gradske zidine, mokre i ogromne. I ozareni plamenom uleću u tamne, memljive bogomolje. . .

Oni jašu i gataju u jari. Kapi znoja slivaju se po rebrima i niz leđa, kao da muve mile po njihovom telu. Tople kapi znoja puzim im po telu. Id očiju stisnutih od sunca. Stalno žmurčeći od žege, tako da su im lica izmućena i bolna, i izgledaju kao natekla.

Sede oko vatri zureći u zlatno runo žara. Sjaje se polumesečaste oči. Gužvaju suvu lozu i bacaju je na vatru. Ona gori brzo, puckajući, i oko nje se širi suv, užaren vazduh. Stvara se podmukli žar sa pepelom boje starog srebra.

Sparno je da ti srce stane. Ne sme se disati od vreline. Oni se kreću na vrelini i plitko dišu. I među njima jaše kan, kao ris u srebru. Okružen servilnim i dostojanstvenim licima starijih sinova. On je svečan da je sve što se priča netačno, da je govor laž.

»Svet postoji jedino na suncu«, misli on, »kad nema sunca sve stvari su aveti. Kada posivi svet, putevi sudbine su zatvoreni.

Mami ga obeznanjujući žagor trgova, pijaca, ta svetlost. I žuti podnevni gradovi koji ne dišu u sunčevoj omorini i zapari, nepomični, usidreni.

Osvrće se za sobom i gleda crnilo dugih povorki konjanika. Dolina iza njega uzavrela je kao mravinjak. Koliko će ih se samo ugušiti dok prodru u te gradove, kao mravi u medu. . . U dugim noćima on bdi ujedajući se za ruke od muke. Sporo se kreće život, teško, sumorno, dosadno, a istovremeno leti kao maglica na vetru, izmiče, nestaje. U tišini koju remeti lak lepet šatora nad njim, on se, sedeći, sa obe ruke odupire o zemlju i izbezumljeno gleda pred sebe. Nestaju dani kao lepuh maslačaka u vetru. Grubo, užasno nestaju dani. Strašni su napadi patnje i tegobe što se otvaraju u nama. Velika je biološka nesigurnost zgrčenih hordi koje,

stežući svoja rebra, slukte pravce tihih potmulih mena; nad kojima se, daleko u visini, nemo spajaju oblaci. . .

I hvata ga želja da juri i da prestigne tu silu koja sve menja i od svega oduzima. Da je on ponese, i da njen put bude njegov put. Da ona vijori oko njega i da je udiše u jurišu. Da stvari nepokorne postanu pokorne. Brze i poslušne. Da napet u sedlu gradi ispred svih stvari i da sa sobom vuče svet, kao senu. I da doboši u pohodu objavljuju njegov puls svetu.

Prilike od vetra huje oko njega dok jaše suznih očiju. Ulice, gradovi od vetra fijuču okolo.

Svetlost u njemu prelazi u vatru. Njegov bes prelazi u groznicu. Razdražen je. Sav bukti iznutra, i oko njegovog žutog, golog tela roje se noćni leptiri. . .

Mutne glave, kao često usamljeni ljudi, Heliodor stoji iznad grada. Povremeno odmahnje glavom kao da želi da strese sa sebe ove misli.

»Zlo bičem goni život napred«, pomišlja on. »Užasna vitalnost zla. Nema života bez borbe, ne može postojati život bez neprijatelja«.

Ova obala zapljuskivana je talasima toploga vetra i puna belih luka. Svuda taj glatki kamen koji, sunce miluje. Topao vetrić uvlači se pod haljinu, za vrat, klizi uz telo. Sve je predivno, kao da je vreme stalo. Kao da je zaustavljen ovaj dan. Nekako se sunce preseli u tebe, kliziš pored stvari kao sunce.

Ono pouzdano i ono nesigurno uvek se bore u svetu, ali osetljiv čovek lako može razlikovati smiraj od svitanja. Sunce je ovako lepo samo kad se oprasha.

Bliži se smiraj, taj lepi plamsaj, kada prestaje da bude vrelo, kada se svet mazi. Mirisom, kožom, širokim očima, upijao je Heliodor svu lepotu sveta. Gleda sa nevericom, u trenu kad sa oka spadnu mrene vremena i čovek vidi stvari jasno kao prvi put.

Bledi oranž sunčevog odsjaja na pločniku pod stubovima navešćuje konac dana. Dan gasi sam sebe i čini mu se kako već lagano pepeljaste postaju stvari. Heliodor ima isti osećaj kao u sumrak kad se presvlači posle sunčanja, i drhtajem jeze prima na sebe hladne haljine ugrejana koža. Taj zalazak, to prijatno vreme izgleda mu kao ona ugodna, slatka pospanost kojom se, pre no što će buknuti, javlja groznica.

I zahvata ga osećaj nepostojanosti. Čini mu se da bi svi trebali da strepe kao životinje. On stropi, oseća da nešto nije u redu. I taj osećaj liči mu na onaj nesiguran trenutak kad iščezne miris, a čovek ga još traži njušeći nesigurno. Gleda obasjan grad i nepomično zastaje naježen. Širom razrogačenih očiju. Kako se ove veličanstvene, spolja još sigurne i nepomične stvari upravo ruše u njegovoj svesti. Sve je nepomično, a on drhti, i te stvari napolju mirne titraju u njemu.

Ova stvarnost oko njega krhka je kao kip koji svakoga časa može biti gurnut s postolja. Radost te svetlosti, vedrina, ugasiće se. Sve će to nestati. Staće. Kao kad zaklana ovca, bela i krvavog runa, posle trzaja ostane da leži nepomična na kamenu. Na to će se srušiti bes divljine i memla isposništva. Zamračiče se stvari kao kad se ptica u kretkij prekrrije da spava.

Sve će to srušiti. Zašto, bože?

I on zastaje sklopljenih očiju i u sebi se tiho, s molbom, obraća živim i pažljivim silama u svetu.

